

Kampioenen en coniferen met karakter

80 jaar Pinetum de Dennenhorst: *Larix* en *Cedrus*

Recent is het notitieboekje van de Henri Dinger boven water gekomen. Dit boekwerkje bevat de originele aantekeningen van de eerste 258 aangeplante bomen in de Dennenhorst.* In deze database is een schat aan informatie over herkomst, leeftijd en grootte van de bomen aan het papier toevertrouwd, uitgebreid en makkelijk toegankelijk. Uit de aantekeningen blijkt de nauwe praktische samenwerking met andere pineta en kwekers in de opbouw van de collectie in dit pre-digitale tijdperk. En bovenal kan de gedrevenheid en passie tussen de regels door je bijna niet ontgaan.

Cedrus atlantica 'Glauca' – bij aanplant zeven jaar oud, 1,30 meter hoog en opgekweekt door kwekerij Kew Gardens uit Velp – was de eerste boom die Anton Eduard Dinger met ceremonieel plantte. Waarom een ceder? De aanblik en de geur van de ceder spreekt al sinds mensenheugenis tot de verbeelding. *Cedrus* telt vele naalden in een bundel, evenals *Larix*, die tot de meest levendige en kleurrijke genera onder de naaldbomen behoort.

De statige verschijning en de wisselingen in de seizoenen maken een terugkerend bezoek aan de Dennenhorst bijzonder de moeite waard. Om in de sfeer te komen alvast een aantal hoogtepunten van de collectie met memorabele verhalen.

Cedrus

Cedrus telt één tot vier soorten. Over het aantal soorten in het genus kun je verschillende bomen opzetten (Far-

jon, 2010). In De Dennenhorst zijn de grote soorten Himalaya-, Atlas- en Libanonceder vertegenwoordigd. De gevarieerde verzameling van cultivars van de Atlasceder is een bezienswaardigheid. Inmiddels zijn ze prachtig uitgegroeid en met de jaren krijgen ze nog steeds de ruimte. De helft staat in het zuidoosten van het pinetum. De drie toppers onder deze cultivars zullen we hieronder in het zonnetje zetten:

***Cedrus atlantica* 'Glauca'** (nr. 61 A4lo 1934)** was de eerste boom die in het pine-tum de grond in ging. Op 29 maart 1934 werd hij geplant door Anton Eduard Dinger samen met zijn vrouw onder belangstelling van de verzamelde notabelen van Lunteren. De boom kun je nog steeds op gepaste afstand bewonderen en met zijn brede zwaarwichtige zijtakken is hem zijn unieke positie bijna aan te zien. 'Glauca' is de bekendste blauwe selectie van de Atlasceder, die in 1867 in Frankrijk werd benoemd.

De Atlasceder is nauw verwant aan de Libanoceder, de bijbelse boom, die heden ten dage de Libanese vlag siert. Of een taxonomisch soortonderscheid verantwoord is, is discutabel. Schrle uitkomst van de discussie zal kunnen zijn dat de krimpende natuurlijke populaties zo geïsoleerd raken, dat de basis voor een soortopvatting onmiskenbaar wordt. *Cedrus deodara* zou volgens Peter Sell zelfs kunnen opgevat als een variëteit van *C. libani*, zodat er ook maar een soort in het genus blijft (Farjon, 2010).

***Cedrus atlantica* 'Fastigiata'** (nr. 464 D5lm 1945) bij de schuur is met 20 meter een monumentale zuil, die de gelederen sluit. De boom is bijzonder rijk betakt van onderen. Op 2 meter hoogte gaan er een stuk of tien opzij. En een tweede tiental recht omhoog, die de zuil vormgeven. Deze mooie smalle

Cedrus atlantica 'Glauca'
Foto: Martin Heutink

selectie is eveneens gewonen in Frankrijk (1890). Deze vorm schikt zich makkelijker in een tuin dan de soort. Ceders zijn verleidelijk mooie bomen, en in menige tuin, groot en klein is hij te vinden. Helaas is niet iedereen berekend op het uitwaaiëren van de takken, waarbij deze het meestal moet ontgelden met een stevige snoeibeurt, wat de natuurlijke vorm weer teniet doet.

***Cedrus atlantica* 'Aurea Robusta'** (nr. 214 B5Lb 1936) is een gele vorm van de Atlasceder, die enigszins met de seizoenen mee gaat. In de zomerzon kleurt hij goudgeel. In de winter witgoud met een sterke wit/blauwe ondertoon. Zelfs in zwartwit is het een mooi betakt exemplaar, maar in kleur is hij zeker een bezoek waard. Deze gele grootheid is tevens de hoogst geregistreerde van Nederland (14 m). *Cedrus at-*

lantica 'Aurea' (1758 D1rm 1994) is ook in de winter warmgeel, maar in de zomer meer kwetsbaar voor verbranding dan Robusta.

Larix

Larix, lariks of lork is naalverliezend. De mannelijke en vrouwelijke jonge en volwassen kegels komen voor in frisse fancy kleuren van knalgeel, bijna fluorescerend lichtgroen, violet of robijnrood, waarmee een bezoek in het voorjaar rijkelijk wordt beloond. Uit de inventarisatie van het naamgevingsproject*** is gebleken dat De Dennenhorst een vijftal soorten telt naast enkele natuurlijke variëteiten en soortkruisingen. Deze soorten behoren tot de sectie *Larix* – waartoe zes van de elf soorten van het genus *Larix* behoren. Binnen deze sectie

Larix decidua

Foto: Martin Heutink

heeft gemaakt. Maar met de monoculturen kwamen ook de ziekten en plagen (luis, kankerschimmel, et cetera) die een eind maakten aan de groei. Gelukkig houdt deze mooie boom zich te midden van zijn verwanten al meer tachtig jaar goed staande.

***Larix decidua* var. *polonica*,**

Poolse lariks (1329 A5rm 1964; 2027 A5rmr; 2028 ror): drie slanke bomen uit het oosten van Europa. Ze vormen de eerste in een rij van lariksen aan de oostkant van het pinetum. Opvallend zijn de asblonde jonge twijgen en de 2 cm kleine eitjes van kegels. In de boom zijn ze moeilijk bereikbaar, maar op de grond is het zoeken des te makkelijker. Net als *L. laricina* (nr. 2029 A5ror), de tamarack uit Noord-Amerika de vierde en zesde in rij, waarvan de kegels ook zo klein zijn, maar meer afgeplat op de kop, alsof ze er een klap op hebben gehad. *Larix decidua* var. *polonica* groeit in Polen en Oekraïne (Debreczy & Racz, 2011) waar deze *L. decidua* verwante soort *L. sibirica* ontmoet. De kenmerken van *L. decidua* var. *polonica* zijn intermediair tussen de soorten, met eivormige kegels als *L. decidua* en meer naar binnen geslagen en lichtelijk behaarde kegelschubben als *L. sibirica*. Een studie naar enzymgelijkenis van *L. decidua* var. *polonica* en *L. sibirica*

geeft een scherpe scheiding aan tussen de twee zodat de naamgeving *L. xpolonica* niet voor de hand ligt (Eckenwalder, 2009).

***Larix xeurolepis*,** Dunkeldlariks, heeft de Japanse lariks, *L. kaempferi* en de Europese lariks *L. decidua* als ouders. Samen met *L. xmarschlinsii* zijn het kunstmatige kruisingen, waar het laatste woord nog niet over lijkt gesproken.

De zuidelijke boom (Nr. 925,2 D5rmr 1955) vertoont grotere gelijkenis met *L. decidua* met doorgezakte takken en meer eivormige kegels. De noordelijke boom (Nr. 925,3 D5rmr 1955) heeft meer weg van *L. kaempferi* met recht afstaande takken en meer bolle, platte kegels met uitgeslagen kegelschubben. Bij *L. kaempferi* reiken de zijtakken nog een stuk verder, zoals te zien is bij Nr. 152 D5rb 1935 zo'n tien meter naar het westen. Het schijnen een van de eerste kruisingen geweest te zijn in Nederland. Dr. Ir. H. van Vloten had planten ontvangen uit Engeland. Om de ontwikkeling te observeren, werden er een aantal in het pinetum uitgeplant. De Dunkeldlariks komt inmiddels veel voor in de Nederlandse bossen en wordt bijzonder gewaardeerd vanwege zijn grotere groei-kracht dan beide ouders. Dit effect wordt heterosis genoemd en is groter naarmate de ouders verder van elkaar staan.

steken de dekschubben niet uit de kegel. De lariksen in De Dennenhorst staan in een groep aan de westkant bij de schuur en in een rij aan de oostkant van het pinetum. Een top drie van lariksen in de Dennenhorst, die voorkomen in de Nederlandse bossen en Europa, zullen wij hieronder uitlichten:

***Larix decidua*,** Europese lariks (nr. 163 C1lb 1934) is een luchtige, luisterrijke boom met sierlijk hangende takken. Ondanks zijn fragiele uiterlijk heeft hij bijzonder duurzaam en gewaardeerd hout. De bergen van Europa vormen zijn natuurlijke verspreidingsgebied. Uitgezonderd Groot-Brittannië, waar hij begin 17^e eeuw is ingevoerd en een grote opmars

L. ×eurolepis is beschreven door Henry & Flood (1919) als een kruising tussen *L. decidua* en *L. kaempferi*. De Nederlandse naam is te danken aan de plaats Dunkeld in Schotland, waar de eerste zaailingen in 1904 werden geplant. *L. ×marschlinsii* is beschreven door Coaz (1917) als kruising tussen *L. kaempferi* en *L. sibirica*. Deze windbestoven zaailingen zijn ontstaan op de Tscharnherholz Forest Nursery, bij Morat, Zwitserland. De discussie over de correcte naamgeving van de kruising tussen *L. decidua* en *L. kaempferi* begint als er vragen rijzen over een van de officiële ouders van *L. ×marschlinsii*. Is het toch niet een populatie *L. decidua* in plaats van *L. sibirica*, die ook in de buurt stond? Als de tweede ouder *L. sibirica* is, dan is het een andere kruising. Krussmann (1985), Lewis & Leslie (1989) houden het hierop. Is de tweede ouder *L. decidua* dan is het niet alleen een eerdere melding, maar belangrijker: de eerste beschrijving (Coaz, 1917). Eckenwalder (2009) claimt dat de meeste hedendaagse taxonomen hiervan overtuigd zijn, maar een inhoudelijke onderbouwing wordt niet gegeven. The Plant List laat de juistheid van beide namen met 'unresolved' in het midden. De inhoudelijke onderbouwing op basis van de morfologische kenmerken of DNA analyse van de populatie *L. ×marschlinsii* in het Tscharnherholz Forest Nursery ben ik

niet tegengekomen in de literatuur. De Dunkeldlariks in de Dennenhorst blijft daarom voorlopig te naam staan als *L. ×eurolepis*.

* Voor de voetnoten zie vorige uitgave *Arbor Vitae* (26/1), p. 30-31.

Noot van de redactie (GF)

In dit artikel worden voor *Cedrus* de namen gebruikt zoals gebruikt in De Dennenhorst. Deze namen wijken af van de versies die we terugvinden in de *Naamlijst van Houtige Gewassen*. Deze Naamlijst, die binnenkort weer in een nieuwe editie verschijnt, blijft de basis voor de naamgeving in artikelen in *Arbor Vitae*. Maar inzichten veranderen, en er gaan stemmen op dat de namen zoals gebruikt in de Naamlijst te zijner tijd wellicht weer worden teruggedraaid naar de oude namen!

Larix ×eurolepis
Foto: Martin Heutink

Literatuur

- Coaz, J. (1917). 'Kulturversuch mit ausländischer Holzarten in der Waldung des Schlosses Marschlins, Gemeindegebiet von Igris in Graubunden.' *Schweiz. Zeit. Forst.*, 68: 1-14.
- Deberczy, Z. & Racz, I. (2011). *Conifers around the world*. Dendropress, Budapest.
- Eckenwalder, J.E. (2009). *Conifers of the world*. Timber Press, Portland.
- Farjon, A. (2010). *A handbook of the world's conifers*. Brill, Leiden.
- Henry, A. & Flood, M. G. (1919). The History of the Dunkeld Hybrid Larch, *Larix Eurolepis*, with Notes on Other Hybrid Conifers. *Proceedings of the Royal Irish Academy. Section B: Biological, Geological, and Chemical Science*, 35: 55-66.
- Krussmann, G. (1985). *Manual of cultivated conifers*. Timber Press, Portland.
- Lewis, J. & Leslie, A.C. (1989). *The International Conifer register, Part 2 Belis to Pherosphaera, excluding Cypressus*. Royal Horticultural Society, London. □

